

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

Warszawa, 26 stycznia 2016 r.

Adam Bodnar

VII.510.20.2015.AJK

**Pan
Zbigniew Ziobro
Minister Sprawiedliwości**

Al. Ujazdowskie 11
00-950 Warszawa

W odpowiedzi na pismo Pana Ministra z dnia 18 grudnia 2015 r. dotyczące prac nad projektem ustawy o biegłych sądowych pragnę podkreślić, że doceniam działania Ministerstwa Sprawiedliwości skierowane na uregulowanie kwestii biegłych w polskim systemie prawnym w spójny i kompleksowy sposób w akcie prawnym o charakterze ustawowym. Wyrażam również przekonanie, że zlecenie badań dotyczących funkcjonowania biegłych w wymiarze sprawiedliwości Instytutowi Wymiaru Sprawiedliwości jest działaniem mającym na celu uczynienie nowego aktu prawnego w przedmiotowej sprawie jak najbardziej jasnym i pełnym. **Jednocześnie pragnę podkreślić, że w ocenie Rzecznika przyjęcie regulacji w tej kwestii jest niezwykle pilne.**

W obecnym stanie prawnym zdecydowana większość materii dotyczącej kwestii biegłych zamieszczona jest aktualnie w przepisach rangi podustawowej. Można tu wskazać m.in. na rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 24 stycznia 2005 r. w sprawie biegłych sądowych (Dz.U. z 2005 r., Nr 15, poz. 133), rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 20 maja 2014 r. w sprawie określenia wysokości wynagrodzenia biegłego skarbowego (Dz.U. z 2014 r., poz. 654), czy rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 21 listopada 2014 r. w sprawie obligatoryjnego doskonalenia zawodowego biegłych rewidentów (Dz.U. z 2014 r., poz. 1730).

Niewystarczająca regulacja prawna instytucji biegłych i rozproszenie regulacji już istniejących powoduje szereg problemów prawnych i faktycznych. Doktryna¹, praktyka sądowa oraz badania ekspertów wyraźnie wskazują na konieczność możliwie szybkiego uporządkowania przepisów polskiego prawa dowodowego w odniesieniu do opinii biegłego.

W piśmie Pana Ministra z dnia 18 grudnia 2015 r. wskazano, że w związku z kontrolą dotyczącą sytuacji prawnej biegłych w polskim systemie prawnym przeprowadzoną przez Najwyższą Izbę Kontroli (dalej: NIK), za zasadne uznano podjęcie działań legislacyjnych niezbędnych do prawidłowego i efektywnego działania tej instytucji. Z informacji umieszczonych na stronie Rządowego Centrum Legislacji wynika, że projekt ustawy o biegłych sądowych z dnia 29 października 2014 r. znajduje się obecnie na etapie opiniowania. **Opinia NIK, którą Rzecznik przytoczył w swoim poprzednim wystąpieniu z dnia 24 listopada 2015 r. (sygn. VII.510.20.2015.AJK), jako nadal aktualna i istotna dla sprawy, jest punktem wyjścia dla dalszej części wystąpienia².**

Wobec powyższego za zasadne uważam przytoczyć **przykłady błędów biegłych z praktyki sądowej**. Tematyka ta była przedmiotem badań realizowanych przez Fundację EFIC w ramach projektu Forensic Watch, czego wynikiem jest raport *Błędy w opiniach biegłych a pomyłki sądowe*³. Jedną z opisywanych w tym raporcie spraw jest kasus Pana Zbigniewa Góry, który został oskarżony o zabójstwo i w latach 2005-2007 spędził w areszcie ponad 1000 dni. Początkowo został on skazany na 25 lat pozbawienia wolności. Natomiast w sądzie drugiej instancji, po ponownym zbadaniu próbek DNA, został uznany za niewinnego. Z analizy raportu wynika, że zarówno pierwsze, jak i drugie badania biegłych sądowych były nierzetelne i budziły wątpliwości. W sądzie apelacyjnym zastosowano jednak zasadę *in dubio pro reo*, co doprowadziło do uniewinnienia Pana Zbigniewa Góry. Jak podkreślił Sędzia Lech Lewicki: „Ten dowód nie może być traktowany jako obciążający Zbigniewa Górę. Taki ślad mógł zostawić co 20 mężczyzna zamieszkały w południowej

¹ P. Girdwoyń, *Opinia biegłego w sprawach karnych w europejskim systemie prawnym. Perspektywy harmonizacji*, Warszawa: Stowarzyszenie Absolwentów Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego 2011, s. 154 n. oraz J. Dzierżanowska, J. Studzińska, *Kryteria oceny dowodu z opinii biegłego w orzecznictwie sądów powszechnych i Sądu Najwyższego*, [w]: „Roczniki Nauk Prawnych”, Lublin: TN KUL, T. 25, nr 2 (2015): : „(...) niezbędne jest dążenie do wewnętrznego ujednoczenia procedur dotyczących omawianego dowodu [z opinii biegłego – przyp. własne], aby w najbliższej przyszłości można było podjąć próbę harmonizacji ogólnoeuropejskiej.”

² Wystąpienie Rzecznika Praw Obywatelskich z dnia 24.11.2015 r., nr sprawy: VII.510.20.2015.AJK

³<http://www.forensicwatch.pl/web/pliki/bazawiedzy/Opracowania/B%C5%82e%CC%A8dy%20w%20opiniach%20bieg%C5%82ych%20a%20pomy%C5%82ki%20sa%CC%A8dowe.pdf>

Polsce”. Odszkodowanie i zadośćuczynienie za niesłuszne tymczasowe aresztowanie Zbigniewa Góry kosztowało Skarb Państwa łącznie 323 tysiące złotych.

Inną sprawą wskazaną w raporcie, nadal niezakończoną, jest sprawa porwania i zabójstwa Pana Krzysztofa Olewnika, który został porwany dla okupu w 2001 r. Pomimo otrzymania okupu w 2003 r., został on uduszony. W 2006 r. odnaleziono jego zwłoki. Śledztwo prowadzone było przez różnych prokuratorów w kilku jednostkach. Sąd pierwszej instancji skazał w przedmiotowej sprawie 10 osób. Już po ogłoszeniu wyroku w celi zmarło dwóch skazanych. Przed ogłoszeniem wyroku zmarł jeden z oskarżonych, w stosunku do którego postępowanie umorzono. Wszystkie przypadki śmierci w celi uznane zostały za samobójstwa. W raporcie wskazano liczne błędy biegłych. Przykładowo, nierzetelność podczas czynności otwarcia zwłok. Z protokołu wynikało, że pobranie próbek do badań DNA miało miejsce na dwa dni przed oficjalną datą przeprowadzenia czynności otwarcia zwłok w prosektorium. Ponadto, pobrano trzy fragmenty próbek kości, w tym, jak później się okazało jedna z nich miała niezgodny z Krzysztofem Olewnikiem kod genetyczny, ale badań nigdy nie powtórzono. Nieudolne przeprowadzenie oględzin doprowadziło do tego, że dopiero w 2009 r., po ośmiu latach od porwania, znaleziono ślady biologiczne, w tym ślady krwi, należące do dwóch różnych osób, których tożsamości do dziś nie ustalono.

Oprócz błędów w sztuce, częstym problemem jest także **wykroczenie biegłego poza swoją funkcję**, na co wskazuje m.in. Helsińska Fundacja Praw Człowieka (dalej: HFPC) w raporcie z kwietnia 2014 roku, zatytułowanym *Biegli sądowi w Polsce*⁴, nazywając wypowiedanie się biegłych w przedmiocie winy oskarżonego *jedną z największych praktycznych bolączek dzisiejszego procesu karnego*. Z takim przykładem HFPC spotkała się w jednej ze spraw zaklasyfikowanych do programu „Niewinność” (sprawa nr 32192). Do skazania oskarżonego w niej mężczyzny, doszło między innymi na podstawie opinii biegłego, w której wnioskach wprost został wyrażony pogląd na temat sprawstwa oskarżonego.

Podobny przypadek przekroczenia uprawnień przez biegłego odnajdziemy także w omawianym raporcie projektu Forensic Watch. Barbara S., oskarżona za kierowanie zbrodnią zabójstwa swojego syna, została skazana na 25 lat pozbawienia wolności. Sprawa ta była rozpatrywana przez Sąd Najwyższy. Dopiero w 2009 r. Barbara S. została

⁴ http://beta.hfhr.pl/wp-content/uploads/2014/04/HFPC_PRB_biegli-sa%CC%A8dowi_w_polsce.pdf

uniewinniona. Skarb Państwa zobowiązano do zapłaty na jej rzecz 110 tysięcy złotych z tytułu odszkodowania i zadośćuczynienia. W raporcie wskazano, że *Sąd przyznał, że na etapie śledztwa doszło do manipulacji materiałem dowodowym, w wyniku czego S. spędziła 20 miesięcy w areszcie, który należało uznać za „oczywiście niestuszny”(...). Podczas zwołanej przez prokuraturę konferencji w 2011 roku biegła psycholog Teresa Gens orzekła, że Barbara S. to osobowość głęboko psychopatyczna, u takich osób nie wytworzyło się sumienie, więc nie mają poczucia winy. Tymczasem obrońca matki Michałka udowodnił, że wypowiadająca się publicznie biegła psycholog nie badała oskarżonej. Wykazał też, że inny biegły psycholog, który uczestniczył w przesłuchaniu sprawców, obiecał im łagodniejszy wymiar kary, jeśli się przyznają do winy.*

Przypadki z praktyki sądowej dotyczące błędów biegłych można mnożyć. W sprawozdaniu z wyników kontroli przygotowanym przez NIK pt. *Funkcjonowanie biegłych w wymiarze sprawiedliwości* przeczytać można, że w latach 2012–2014 do sądów apelacyjnych i okręgowych wpłynęło 339 skarg na przewlekłość, których przyczyną była zwłoka wykonania opinii przez biegłych albo zasięganie przez sędziów bądź prokuratorów kolejnych opinii. Spośród nich sądy uznały za zasadne 140 skarg, tj. 41%. Ogólna kwota zasądzonych odszkodowań z tytułu przewlekłości postępowań w tym okresie wyniosła 13 309,1 tys. zł, z czego 3% ww. kwoty (454,2 tys. zł) wygenerowały skargi związane z udziałem biegłych w postępowaniach sądowych i przygotowawczych.

Należy stwierdzić, że nieuregulowanie kwestii funkcjonowania biegłych sądowych ma szerokie i negatywne konsekwencje zarówno dla obywateli, którzy ponoszą szkodę przez nierzetelne opinie biegłych, dla finansów publicznych (a w konsekwencji podatników) z powodu dużej liczby orzeczeń zasądających odszkodowania oraz dla samych biegłych, dla których jasne i precyzyjne przepisy także byłby ułatwieniem w wykonywaniu przez nich obowiązków.

Na przestrzeni ostatnich kilku lat podejmowano próby całościowego uregulowania na poziomie ustawowym instytucji biegłych sądowych. Projekty takie były wnoszone do Sejmu RP zarówno przez Radę Ministrów⁵, jak i posłów⁶, jednakże do chwili obecnej nie doczekały

⁵ Rządowy projekt ustawy o biegłych w postępowaniu sądowym oraz w innych postępowaniach prowadzonych na podstawie ustaw (projekt z 22 grudnia 2006 r., druk nr 1286, V kadencja Sejmu RP)

⁶ Poselski projekt ustawy o biegłych w postępowaniu sądowym oraz w innych postępowaniach prowadzonych na podstawie ustaw (projekt z 10 stycznia 2008 r., druk nr 667, VI kadencja Sejmu RP)

się one realizacji. **Aktualny projekt ustawy o biegłych sądowych, będący obecnie na etapie opiniowania, ma szansę nareszcie rozwiązać wieloletni problem. Potrzebę tej regulacji wskazuje zarówno doktryna, Najwyższa Izba Kontroli i organizacje pozarządowe. Do tego stanowiska przychyliła się także Rzecznik Praw Obywatelskich.**

Mając na uwadze powyższe, działając na podstawie art. 13 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (t.j. Dz.U. z 2014 r., poz. 1648 ze zm.), zwracam się do Pana Ministra z uprzejmą prośbą **o poinformowanie mnie o przebiegu prac legislacyjnych dotyczących projektu ustawy o biegłych sądowych oraz o podjęcie działań, które będą odpowiedzią na przedstawiony wyżej problem.**

Podpis na oryginale